

ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЯТА НА СЪБИТИЙНИЯ ТУРИЗЪМ ВЪРХУ ПРИЕМАЩАТА ОБЩНОСТ В БЪЛГАРИЯ

Доц. д-р Петя Иванова

Резюме

Основна цел на студията е, на базата на конструиран модел за агрегирана оценка на въздействията на събитийния туризъм да се анализират и оценят основните позитиви и негативи върху приемащата общност в България. Така поставената цел се декомпозира в следните изследователски задачи:

- Предлагане на модел за оценка на въздействията на събитийния туризъм върху приемащата общност в България.
- Анализиране и оценяване на състоянието и въздействията на събитийния туризъм.
- Систематизиране на основните резултати от изследването и изводи.

Изследователска теза: Събитийният туризъм има потенциал за развитие в страната. Управляван успешно на базата на обективна информация относно въздействията, би могъл да бъде един от ефективните инструменти за по-добро развитие на дестинация България.

Резултатите от проучването дават достатъчно аргументи в подкрепа на изследователската теза. Установено бе, че е необходимо и желано в страната да има повече и по-разнообразни събития, а също и че съществуват резерви за подобряване на туристическия потенциал на съществуващите. Позитивните въздействия на този вид туризъм получават значително по-висока оценка от негативните.

Ключови думи: събитиен туризъм, въздействия на събитийния туризъм, дестинация България.

JEL: L83.

ASSESSMENT OF THE EVENT TOURISM IMPACTS ON THE HOST COMMUNITY IN BULGARIA

Assoc. Prof. Petya Ivanova, Ph. D.

Abstract

The main objective of the study is based on a model designed for aggregated assessment of the impacts of the event tourism to analyze and evaluate the main positives and negatives on the host community in Bulgaria. So the goal is decomposed in the following research objectives:

- Proposing a model for assessing the impacts of event tourism on the host community in Bulgaria.

- Analyzing and evaluating the status and impact of event tourism.
- Systematizing the main results of the study and conclusions.

Research thesis: Event tourism has potential for development in the country. Managed successfully on the basis of objective information regarding the impacts, it could be one of the effective tools for better development of destination Bulgaria.

The survey results give enough arguments to support the research thesis. It is found that it is necessary and desirable that the country has more diverse events and that there are reserves to improve the tourism potential of the existing ones. The positive effects of this type of tourism are significantly higher than the negative ones.

Keywords: event tourism, impacts of event tourism, destination Bulgaria.

JEL: L83.

УВОД

Участието и наблюдението на специални събития е мотив за осъществяване на туристическо пътуване. Ето защо организирането и провеждането на фестивали, празници, спортни, делови събития и други често е с цел насърчаване на туризма в дадена дестинация. В специализираната литература този вид туризъм се обозначава като събитиен туризъм. Той е пресечна точка на два стълба – специални събития и туризъм. Неговият обхват е широк, което е следствие на широтата в обхвата на събитията – делови, спортни, културни и т.н. Те все по-често са част от организираниите туристически пътувания с обща цена, предлагани от туроператорите, което от своя страна допълнително ги популяризира и масовизира.

Нарастващият интерес към събитийния туризъм е резултат от многообразната роля, която би могъл да има като: активност в развитието на дестинацията, гъвкава туристическа атракция, възможност за насърчаване на инвестициите, инструмент за подобряване на имиджа, средство за подкрепа на местната икономика и др. В условията на глобализация конкуренцията между дестинациите се изостря. Търсенето на средства и методи за оптимално развитие е необходимо условие за оцеляване в това съревнование.

Глобална тенденция в туризма, породена от ограничеността на свободното време, е осъществяването на по-чести, но по-краткотрайни пътувания. Също така поради недостига на време за творческо развитие нарастват изискванията на туристите към продуктовото разнообразие и преживявания, културни събития и атракции. Като резултат от това е налице повишен интерес от страна на туристите към събитиен туризъм както в световен, така и в национален аспект.

Всичко това прави актуален този вид туризъм и открива възможности за неговото развитие. Прецизното оценяване на събитийния туризъм обаче е предизвикателна задача, чието решаване занимава научните среди и води до еволюиране на познатите подходи.

Обект на изследване е събитийният туризъм като съвременен, развиващ се инструмент с възможности за усъвършенстване на дестинациите.

Предмет на изследване е установяване в агрегиран вид на основните позитивни и негативни въздействия на събитийния туризъм в страната.

Основната цел е, на базата на конструиран модел за агрегирана оценка на въздействията на събитийния туризъм да се анализират и оценят основните позитиви и негативи. Така поставената цел се декомпозира в следните изследователски задачи:

- Предлагане на модел за оценка на въздействията на събитийния туризъм върху приемащата общност в България.
- Анализиране и оценяване на състоянието и въздействията на събитийния туризъм.
- Систематизиране на основните резултати от изследването и изводи.

Изследователска теза: Събитийният туризъм има потенциал за развитие в страната. Управляван успешно на базата на обективна информация относно въздействията, би могъл да бъде един от ефективните инструменти за по-добро развитие на дестинация България.

Използваният изследователски инструментариум включва методите на анализ и синтез, на индукцията и дедукцията, анкетното проучване и методът на наблюдението, дескриптивният анализ, графичният метод на представяне на резултати.

1. Съществуващи подходи и концептуален модел на изследването

Съществуват няколко подхода при изследване многостранните влияния на събитийния туризъм на агрегирано ниво. През 60-те години на XX век в специализираната литература се появява концепцията за капацитет на натоварване (Getz, D. 1983). През 80-те години тази концепция се развива в рамка на Лимит на приемливите промени (Limits of Acceptable Change framework) (Fredline, Raybould, Jago, & Deery, 2005; Sherwood, 2007).

Други подходи, основани също на интегративността, са свързани с политическите науки, социологията и икономиката. Влиянията на събитийния туризъм се разглеждат от гледна точка на инвестициите и влагане на капитал – социален, финансов, природен или човешки.

Анализът разходи–ползи (Cost-benefit) върху събитийния туризъм на агрегирано ниво дава информация за промените от гледна точка на благосъстоянието, включващо осезаеми и неосезаеми промени. Използват се и вероятностни методи (готовност да се плати) при оценка влиянията на събитията в монетарен контекст (Armbrecht, J. 2012).

Подходът на тройно базираната линия (The Triple Bottom Line approach - TBL) е подобна аналитична рамка на основата на мулти-перспективата, която по същество се опира на икономическите, социалните и екологичните влияния. Впоследствие включва и културните влияния (Getz, 2009; Lundberg, 2011). По същество подходът на тройно базираната линия в бизнес сектора се използва като холистичен инструмент, добавящ социален и екологичен аспект към традиционния икономически аспект на оценяване. Приложим и подходящ е за туризма като цяло и за събитийния в частност.

Туризмът е признат двигател на социално-икономически растеж. Съществуващите изследвания показват, че икономическите ефекти се изразяват основно в повишена заетост и доходи за местното население. В социалната сфера събитийният туризъм допринася за повишаване на самосъзнанието и социална активност, усилва социалната свързаност, води до съхраняване на местните ресурси, включително материално и нематериално уникално културно наследство. Организиран по подходящ начин, събитията имат пряко влияние върху позитивния имидж на региона и отразяват приложението на концепцията за устойчиво развитие.

Туристическите цели и влияния на събитията се класифицират базисно на външни и вътрешни (Умникова, Б., 2015). Външните влияния са свързани с увеличаване на популярността, подобряване на имиджа, висока атрактивност за посетителите и увеличаване броя на туристите. Вътрешните влияния са в пряка зависимост от постигнатите външни влияния и се изразяват в подобряване на инфраструктурата, висока атрактивност за жителите, икономически ползи и вътрешен маркетинг.

Основните въздействия от събитията за приемащия регион Ст. Димитрова (Великова, Е., Димитрова, Ст., 2016) представя в следните групи: социални и културни въздействия, политически въздействия, икономически въздействия. В две групи измерения: положителни и отрицателни последици са систематизирани последиците от събитийния туризъм: икономически, туристически/търговски, физически, социално-културни, психологически и политически.

Основавайки се на съществуващите достижения в теоретико-методологичен аспект и отчитайки състоянието на изследвания проблем в страната, изследователската рамка при оценката на въздействията на събитийния туризъм в България се базира на три основни стълба:

I. Дестинация България

II. Оценка на положителните аспекти от развитието на събитийен туризъм

III. Оценка на негативните аспекти от развитието на събитийен туризъм

Важен момент е да се оцени необходимостта да се балансират осезаемите и неосезаеми въздействия при планиране и осъществяване на публично приемливи събития. От тези позиции целта на конструирането на модел е двупосочна: първо, да изгради концептуална рамка за измерване въздействията на събитийния туризъм на агрегирано равнище и второ, да развие обоснован инструмент за измерване на тези въздействия в рамките на дестинация България.

Основавайки се на познатите подходи, за целите на настоящото изследване оценяваме позитивните и негативните влияния на събитийния туризъм посредством измерители, съответстващи на аспектите на устойчивото туристическо развитие. В съответствие с това изследваме икономическите, културните, социалните и екологичните въздействия върху туристическото място. Въздействията се разглеждат агрегирано на равнище дестинация България.

Фигура 1. Модел за оценка на въздействията на събитийния туризъм в България

Конструираният модел за оценка на въздействията на събитийния туризъм в България се основава на две основни направления: позитивни въздействия и негативни въздействия. В обсега на първото направление –

позитивни въздействия, са включени шест измерителя: инфраструктура и развитие на населеното място, икономически ползи, общностна консолидация, социокултурен обмен, общностна видимост и подобряване на имиджа, знания и възможности за забавления. Второто основно направление – негативни въздействия – включва пет основни измерителя, всеки от които със свои компоненти: икономическа стойност, проблеми с трафика, рискове със сигурността, въздействия върху околната среда, социални конфликти (Фиг. 1).

Всяко от селектираните измерения от първо равнище се основава на определени компоненти, в които то се декомпозира (вж. Таблица 1).

Таблица 1

Основни измерители на въздействията на събитийния туризъм и техните компоненти

ПОЗИТИВНИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ
Инфраструктура и развитие на населеното място <i>Подобрява визията на населеното място</i> <i>Ускорява развитието на общата инфраструктура</i> <i>Повишава се броят на местата за настаняване (хотели, къщи за гости и др.)</i> <i>Развиват се местата за оползотворяване на свободното време</i> <i>Създават се нови търговски обекти</i> <i>Подобряват се санитарните места</i>
Икономически ползи <i>Повишава продажбите на местните търговци</i> <i>Повишава заетостта на местното население</i> <i>Повишава инвестициите в региона</i> <i>Повишава общото икономическо състояние</i> <i>Ускорява икономическия растеж</i>
Общностна консолидация <i>Повишава местната гордост на жителите</i> <i>Засилва общностния дух</i> <i>Повишава социалното единство на общността</i> <i>Подобрява качеството на живот на местното население</i>
Социокултурен обмен <i>Повишава разбирането и приемането на културата и различията в обществата на местните жители и туристите</i> <i>Подпомага съхраняването на местната култура</i> <i>Дава възможност на местните жители за срещи с нови хора</i> <i>Повишава интереса към други събития</i>
Общностна видимост и подобряване на имиджа <i>Дава възможност за популяризиране на местната общност пред света</i> <i>Популяризира местната общност в страната</i> <i>Повишава медийната видимост</i> <i>Повишава имиджа на мястото</i> <i>Засилва международната разпознаваемост на мястото</i> <i>Повишава местната идентичност</i> <i>Генерира престиж/имидж</i>

<p>Знания и възможности за забавления <i>Повишава възможността за забавление</i> <i>Повишава доброволчеството</i> <i>Осигурява нови знания по тематиката на събитието</i> <i>Високо качество на забавление</i> <i>Генерира вълнение и силни усещания у местната общност</i></p>
<p>НЕГАТИВНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ</p>
<p>Икономическа стойност <i>Прекалени разходи за нова инфраструктура по повод събитието</i> <i>Прекалени разходи за изграждане на постройки (сгради, съоръжения)</i> <i>Повишаване цените на недвижимите имоти</i> <i>Повишаване цените на продуктите (стоки и услуги)</i></p>
<p>Проблеми с трафика при събитията <i>Резултира в задръствания на трафика</i> <i>Трудности при намиране на места за паркиране</i> <i>Проблеми при използване на публичния транспорт</i> <i>Резултира в увреждане на пътищата вследствие на увеличен трафик</i> <i>Затваряне/разрушаване на пътища</i></p>
<p>Рискове със сигурността <i>Повишена престъпност</i> <i>Повишен риск от тероризъм (бомбени атентати и др.)</i> <i>Привличане на вниманието на терористи към бъдещи събития</i> <i>Повишен риск от кибер-атаки</i> <i>Обезпокояване на населението от посетителите (хулиганство, безредици, вандализъм и др.)</i></p>
<p>Въздействия върху околната среда <i>Повишено количество отпадъци</i> <i>Повишено замърсяване на въздуха</i> <i>Повишено ниво на шум</i> <i>Градското развитие в дългосрочен план ще бъде негативно повлияно</i> <i>Създаването на нови съоръжения повишава замърсяването</i> <i>Създава екологични щети за местната общност</i></p>
<p>Социални конфликти <i>Местните жители не са от първостепенно значение за събитието</i> <i>Нарушаване на нормалния ритъм на живот на местното население</i> <i>Води до конфликти и антагонизъм между посетители и местно население</i> <i>Повишава социалните конфликти между поддръжници и противници</i></p>

Смисълът на измерването на въздействията на събитийния туризъм в България може да се търси в следните по-важни направления:

- Познания относно конюнктурата на пазара и нейното използване;
- Предприемане на мерки за бъдещо подобряване на събитийния туризъм;
- Реализиране на иновации;
- Изясняване на силните и слабите страни и правилно интерпретиране;

- Свързване на получената информация с външни системи и др.

В контекста на оценката на значимостта на събитийния туризъм са проучени и основни въпроси относно туристическото развитие на страната. Основните избрани измерители в развитието на дестинация България, обект на настоящото изследване, са:

- Съществуващ брой организирани събития;
- Имидж на дестинация България;
- Степен на сигурност;
- Основни проблеми пред развитието на туризма в България;
- Аспекти от дейността на респондентите, приоритетни за по-доброто развитие на дестинация България.

Инструментариумът на проучването включва анкетна карта в четири раздела:

Раздел А. Обща информация (социодемографски характеристики)

Раздел Б. Дестинация България

Раздел В. Позитивно влияние на събитийния туризъм

Раздел Г. Негативно влияние на събитийния туризъм.

Една част от информацията е набрана чрез структурирано интервю сред туроператори и туристически агенти, проведено в София и Варна.

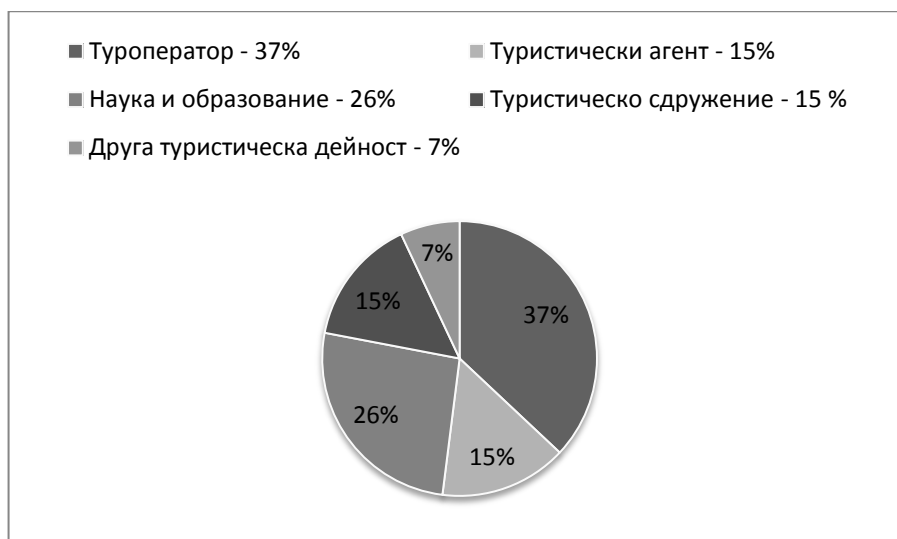
Следвайки спецификата на проучването, целевата група респонденти са туроператори, туристически агенти, туристически сдружения и ангажирани с науката и образованието в сферата на туризма. Изследователският периметър е ограничен сред този вид групи респонденти, тъй като тези участници в системата на туризма имат най-добър поглед и експертиза в областта на събитийния туризъм: туроператорите и туристическите агенти като създатели и разпространители на туристически продукти, неправителствените организации и висшите училища – като експерти, работещи в посока по-доброто развитие на дестинацията и търсене на методи и средства за неговото усъвършенстване.

Валидният брой получени анкети е 89.

Най-голям относителен дял в проучването имат туроператорите (37%), следвани от представителите на висши училища, туристическите агенти и неправителствените организации (Фиг. 2).

Разпределението на респондентите по градове в страната показва, че най-голяма част от анкетираните работят в София (42%), следвани от тези във Варна (16%) и Пловдив (10%).

Благоприятно от гледна точка на получената информация е разпределението на анкетираните според годините, в които са работили в областта на туризма. 39% са тези, които са работили между 10 и 20 години в туризма, 22% са работили до 5 години, 16% от 5 до 10 години, 14% от 20 до 30 години и 9% имат над 30 години стаж в туризма.

Фигура 2. Източници на първична информация

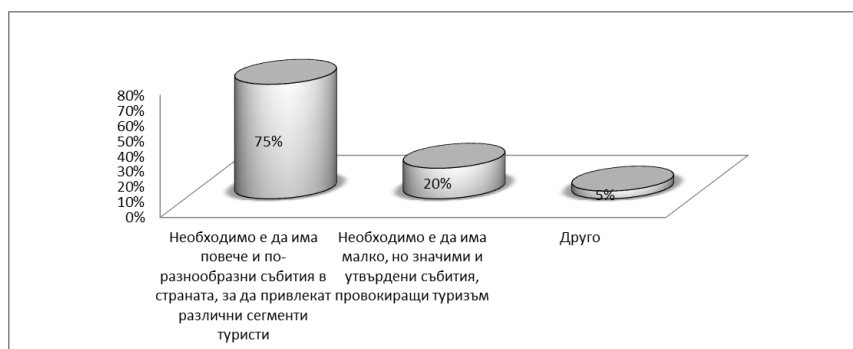
2. Оценка на въздействията на събитийния туризъм

2.1. Основни аспекти от развитието на дестинация България в контекста на събитийния туризъм

В раздел „Дестинация България“ проучването се фокусира върху няколко основни въпроса: броят и видът на специалните събития в страната; имиджът и сигурността на дестинацията, основни проблеми на дестинация България и аспекти от дейността на респондентите, които са пречка пред развитието.

В специализираната литература се срещат различни класификации на специалните събития. Тяхното многообразие е отражение на плурализма и непрекъснатото развитие и поява на нови желаниа и потребности на потребителите. Също така специалните събития са пространствено-времеви феномен и всяко е уникално поради взаимодействията сред условията, хората и управленската система. Привлекателността на събитията е и в това, че никога не са едни и същи, и „трябва да сте там“, за да изпитате уникални нови преживявания. Пропуснатото събитие е изгубена възможност.

Категорично изразено е становището, че в страната трябва да има повече и по-разнообразни събития, привличащи туристи (75%). Само 20% са на мнение, че е по-добре да има малко, но значими и утвърдени събития, провокиращи туризъм (Фиг. 3). Извън стандартните отговори анкетираните изразяват становище, че е необходимо „да се подобрят съществуващите събития“.

Фигура 3. Разпределение на респондентите според мнението им за необходимия брой специални събития в страната

Притегателна сила за посещение на определено събитие играе имиджът на дестинацията. Той отразява представите и усещанията на туристите за гостоприемство, уникалност, комфорт, изгода. Популярно е мнението, че страната ни няма добър имидж сред чужденците, че имиджът е неясен и дори, че няма никакъв имидж. Оценката обаче на анкетирания относно съществуващия имидж на дестинация България е, че той е по-скоро позитивен. Повече от половината от анкетирания се солидаризират с това мнение (Фиг. 4). Тъй като респондентите ни са българи, професионалисти в създаването и предлагането на туристически продукти за страната, възможно е тази оценка се дължи в известна степен на склонността ни да надценяваме собствения си продукт.

Фигура 4. Разпределение на респондентите според оценката им за имиджа на дестинация България

Възможността, събитията да повишават имиджа, е отразена в годишната програма за национална туристическа реклама за 2016 г. на Министерството на туризма. Освен организиране на събития, се залага и

на привличане на големи събития, конференции и срещи с международна значимост; партньорство по време на големи международни спортни събития; участие и подкрепа на публични, медийни и бизнес събития и извличане на максимален медиен и PR ефект (международни спортни мероприятия със състезателен характер, конкурси, домакинства, конференции, инициативи, фестивали и др.).

Някои от характеристиките на събитийния туризъм го правят особено уязвим от гледна точка на сигурността: събирането на много хора на едно място, насочване на вниманието на туристите към атракциите, предварителна известност на мястото и времето на събитието и др.

В последните години се развиват сложни и разнородни по генезис и проявление икономически и политически процеси в световен мащаб, засягащи степента на безопасност на туристите. Тези процеси са следствие както от обективни обстоятелства, така и от субективната преценка и поведение на определени хора или действие на други фактори. Приема се, че равнището на сигурност е резултат от сложно взаимодействие между ценностите, интересите, наличните рисове и заплахи, средствата за противодействие и други.

В същото време сигурността на дестинацията е характеристика със съществено значение за развитие на туризъм. По отношение на сигурността на дестинация България най-голям брой респонденти (31) считат, че е „нито сигурна, нито несигурна“, само с един по-малко (30) са тези, които считат че е „по-скоро несигурна“ (Фиг. 5).

Фигура 5. Разпределение на респондентите според оценката им за сигурността на дестинация България

Въпреки че всяко специално събитие има различна степен на риск от терористична атака, съществуват класически мерки за защита. Най-популярните способи за защита на туристите от рискове, свързани с безопас-

ността, са (Косолапов, А., 2009): 1) регистрация на туристите при приемане на пътуването в отговорното ведомство в страната емитент – място и период на пътуване и пребиваване (в България на сайта на Министерството на външните работи се прави регистрация „Пътувам за...“. Целта е, министерството да има информация за своите граждани и в случай на необходимост да може да се свърже с тях); 2) наличие у туристите на телефон и адрес на посолството на страната емитент в посещаваната страна; 3) изработване и спазване на правила за поведение в извънредни ситуации, които могат да съхранят живота и здравето им.

Изследването на въздействията на събитийния туризъм корелира с познания относно съществуващите проблеми на дестинация България. Участниците в системата на туризма в България са единодушни по отношение на това, че следва да се работи в посока развитие на устойчив туризъм. Акцент в стратегическите планове и решения следва да е съхранената природа и културното наследство. Необходимо е преодоляване на ниската средногодишна заетост, ниските нива на приход от една нощувка, невисоката средна продължителност на престоя и други.

Настоящото изследване систематизира едни от широкотиражираните проблеми пред развитието на туризма в България, както и такива, които са по-малко обсъждани, но имат отношение към общата картина. Мнението на анкетиранияте за основните проблеми пред развитието на туризма в България е представено в Таблица 2.

Таблица 2

Проблеми на дестинация България

<i>Проблем</i>	<i>Ранг</i>	<i>Относителен дял (%) от анкетиранияте</i>
Недостатъчно финансиране	1	64
Липса на квалифицирани кадри	2	54
Недостатъчна реклама/промотиране	3	53
Състоянието на инфраструктура в страната	4	48
Недобро управление на национално ниво	5	47
Прекаленото застрояване	6	40
Наличие на сив сектор	7	34
Законодателството	8	17
Неатрактивност на ресурсите	9	17
Липса на консултантски услуги	10	17
Проблеми при договарянето с партньорите	11	15
Състоянието на суперструктурата	12	13
Недостатъчно търсене	13	8
Ръст на икономиката на съвместното потребление	14	9
Други	15	2

С основно значение според респондентите са проблемите, свързани с: недостатъчно финансиране, липса на квалифицирани кадри и недостатъчна реклама. В раздел „други проблеми“ са посочени: некачествените услуги, прекалено високите цени и визовия режим с руския пазар. В контекста на провежданото изследване можем да подчертаем, че основните проблеми на дестинацията всъщност са и проблеми пред осъществяването на събитийен туризъм. Следва обаче да се има предвид, че тази оценка отразява гледната точка основно на бизнеса. Възможни са асиметрии в оценките на участниците и посетителите на събитийен туризъм по отношение оценката на проблемите.

Интерес представлява самооценката от страна на анкетираните относно аспектите от дейността им, приоритетни в посока по-добро развитие на дестинация България (Таблица 3).

Таблица 3

Аспекти от дейността на респондентите за развитие на дестинация България

Аспекти от дейността	<i>Мн. важно</i>	<i>Важно</i>	<i>Малко важно</i>	<i>Не важно</i>	<i>Няма значение</i>
Ефективен подбор на партньори на основата на гъвкаво договаряне	36	41	4	0	1
Ясно дефиниране на стратегиите и целите	43	33	5	0	0
Точно определяне на целевите пазарни сегменти	36	36	6	0	0
Умело използване на конкурентните предимства на предлаганите собствени услуги и динамични цени	37	36	7	1	0
Специализация по видове пътувания, дестинации или целеви сегменти	28	37	17	0	1
Гъвкаво използване на разнообразни дистрибуционни канали	20	40	17	2	0
Използване на съвременните информационни и комуникационни технологии	45	32	3	1	0
Повишаване нивото на функционалност и интерактивност на интернет страниците	39	31	11	2	0
Използване на информацията от виртуалното пространство за промяна и усъвършенстване на собствените услуги и повишаване на конкурентоспособността	34	40	11	1	0
Адаптиране към и използване на възможностите на Икономиката на съместното потребление	29	36	13	3	0
Следене на събитийния календар и използване като възможност за пътувания	29	28	16	4	3

При характеризирание на собствената дейност в контекста на развитие на дестинацията анкетираните са оценили най-високо: използване на съвременните информационни и комуникационни технологии (ИКТ), ясно дефиниране на стратегиите и целите, повишаване нивото на функционалност и интерактивност на интернет страниците.

В унисон с гореказаното може да подчертаем, че инвазията на интернет и мобилните мрежи, непрекъснатата поява на нови мобилни приложения и растящото им използване от потребителите налагат нови модели на маркетинг на туристически продукти. ИКТ винаги са играли важна роля в развитието на туризма, но днес създават нов дигитален туристически пазар, което е основна характеристика в съвременното развитие на сектора.

2.2. Позитивно въздействие на събитийния туризъм

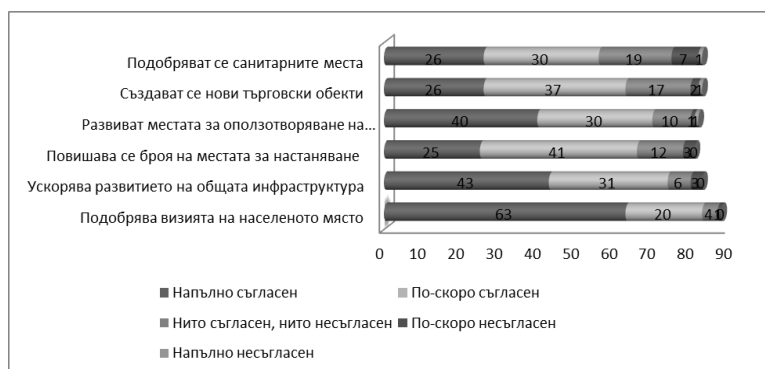
Благоприятните влияния и резултати за дестинациите от развитие на туризъм на основата на събития могат да бъдат систематизирани в следните направления:

- Икономическо развитие на дестинацията: създава пазар, предлага разнообразие от стоки и услуги, предназначени за туристите, и осигурява приходи от тях за стимулиране на местната икономика.
- Партньорство: включва широк спектър от заинтересовани страни и дава възможност за заетост, обмен на информация и идеи.
- Социокултурни ефекти: предизвиква се чувство на принадлежност, гордост и кохезия, повишава се културната и историческата осведоменост, културно оживление, социализация.
- Маркетингови ползи: промоция, имидж на мястото, привлича посетители извън активния сезон.

На първо място при оценяване на положителното въздействие на събитийния туризъм в страната изследваме *„инфраструктура и развитие на населеното място“*.

Компонентите в този раздел по реда на оценената значимост са: подобрява визията на населеното място, ускорява развитието на общата инфраструктура, повишава се броят на местата за настаняване, развиват се местата за оползотворяване на свободното време, създават се нови търговски обекти, подобряват се санитарните места.

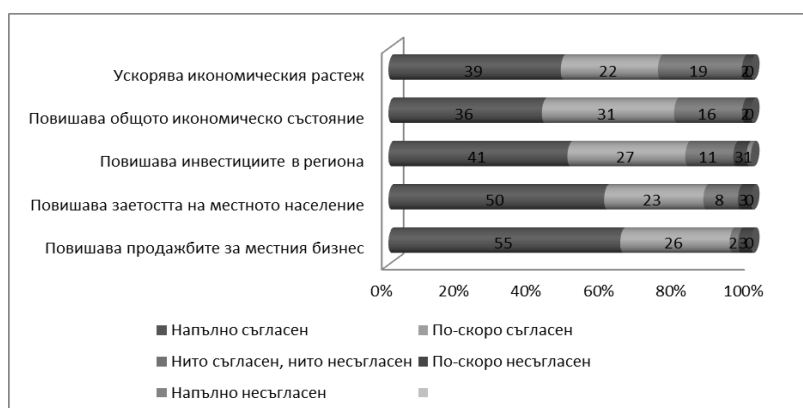
Една от базисните предпоставки за развитието на устойчив туризъм, е той да допринася за развитието на местната общност. Оценката на влиянието на събитийния туризъм върху инфраструктурата и развитието на населеното място е, че той най-вече подобрява визията на населеното място, ускорява развитието на общата инфраструктура и развива местата за оползотворяване на свободното време (Фиг. 6).

Фигура 6. Оценка на компонентите на въздействие на събитийния туризъм върху инфраструктура и развитие на населеното място

Ускореното развитие на общата инфраструктура е ценен компонент от положителните въздействия, който стои в основата на острата конкурентна борба за домакинството на големите световни спортни събития.

Със същностно значение при оценката на събитийния туризъм в страната са *икономическите ползи* от него (Фиг. 7).

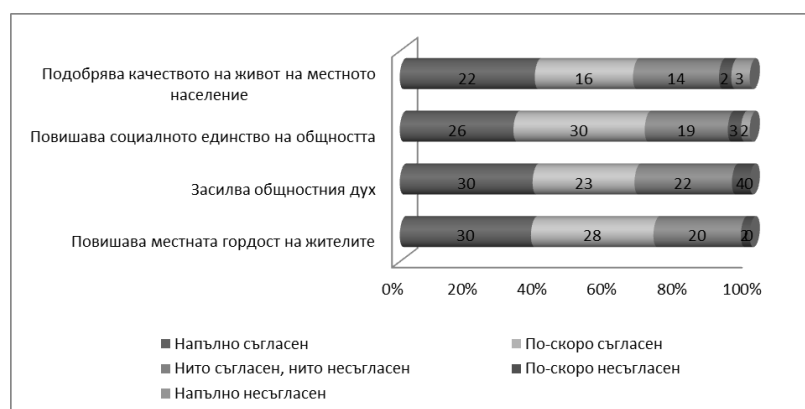

Фигура 7. Оценка на компонентите на икономически ползи за приемащите общности от развитие на събитийен туризъм

Сред систематизираните икономически ползи с най-важно значение на настоящия етап са: повишаване продажбите за местния бизнес, следвани от повишаване заетостта на местното население и инвестициите в региона. По-слабо оценени са възможностите на събитийния туризъм да ускорява икономическия растеж и да повишава общото икономическо състояние.

Разбира се, икономическите ползи са с безспорна важност, но изследването на социалните аспекти на събитийния туризъм има съществено значение. Социалните въздействия се определят като всички последици, които имат потенциала да окажат влияние върху качеството на живот на местните жители.

Приносът към *общностната консолидация* е едно такова измерение. Повишаване на местната гордост на жителите и засилване на общностния дух са аспектите на общностната консолидация, които събитийният туризъм развива в най-голяма степен (Фиг. 8).

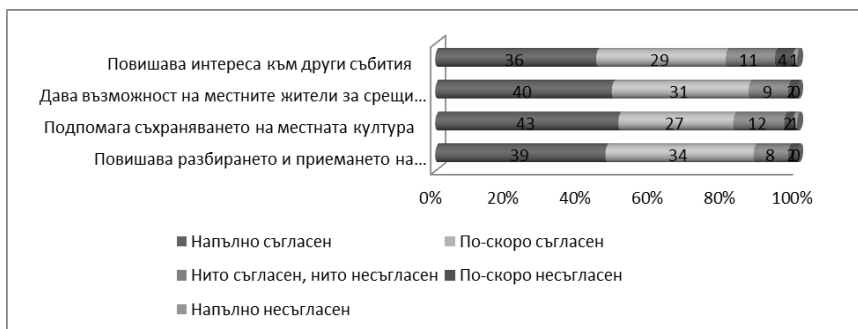

Фигура 8. Оценка на компонентите на общностна консолидация от развитието на събитийен туризъм

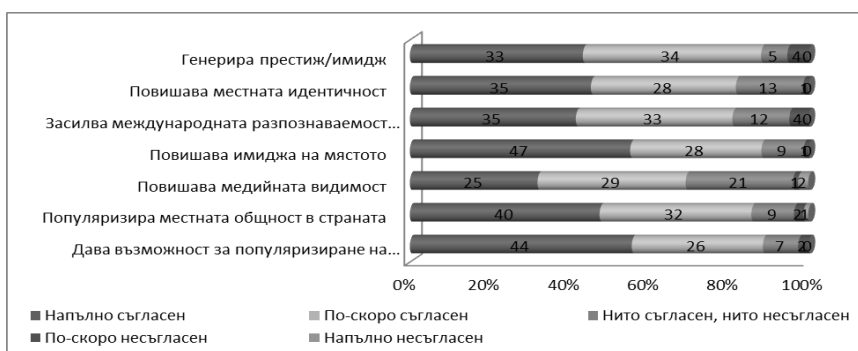
Значителна е ролята на туризма за културния обмен. Чрез осигурените от него средства се създава възможност за поддържане на национални исторически паметници и здания. Поощрява се възраждането на традиции, обичаи, празници, местни занаятчийски производства и др.

Социокултурният обмен е иманентна част от събитийния туризъм. Резултатите от проучването на аспектите, в които събитийният туризъм въздейства върху социокултурния обмен, са показани във Фигура 9. Събитийният туризъм подпомага съхраняването на местната култура, дава възможност на местните жители за среща с нови хора, повишава разбирането и приемането на културата и различията в обществата на местните жители и туристите, повишава интереса към други събития.

В рамките на измерителя *общностна видимост и подобряване на имиджа* събитийният туризъм според оценката на анкетираните най-вече повишава имиджа на мястото, дава възможност за популяризиране на местната общност пред света, популяризира местната общност в страната. Други, макар и по-слабо оценени компоненти са свързани със засилване международната разпознаваемост на мястото и повишаване медийната видимост (Фиг. 10).

Фигура 9. Оценка на компонентите на социокултурен обмен от развитието на събитийен туризъм

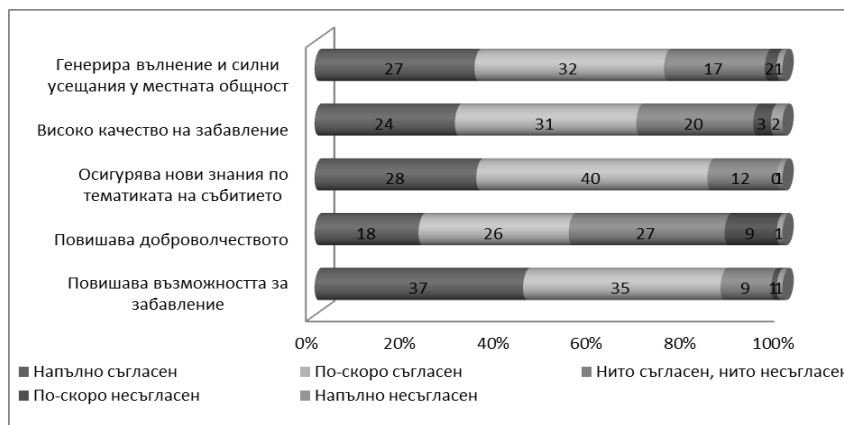

Фигура 10. Оценка на компонентите на общностна видимост и подобряване на имиджа от развитието на събитийен туризъм

Класическо е разбирането, че събитийният туризъм се използва като инструмент за повишаване на имиджа. Оценка потвърждават това становище. Друг високо оценен аспект от този измерител е възможността за популяризиране на местната общност пред света.

Използването на събитийния туризъм като туристическа атракция дава възможност за нови знания и забавления. Значими елементи в тази група са: повишаване възможността за забавления и осигуряване на нови знания по тематиката на събитието (Фиг. 11).

Туризмът помага да се съхранят традициите и значението на събитието, като фестивалите и културните празненства са считани за добър пример за това. От страна на туризма като област на изследване въпросите за автентичност и постмодерни преживявания са развити до етап, в който се приема преживяването и взаимодействието между участници и зрители за автентично и стойностно дори и в рамките на един широко интерпретиращ спектакъл. Участието или наблюдението на специално събитие се приема за забавен начини за осведомяване по определена тематика. Обра-

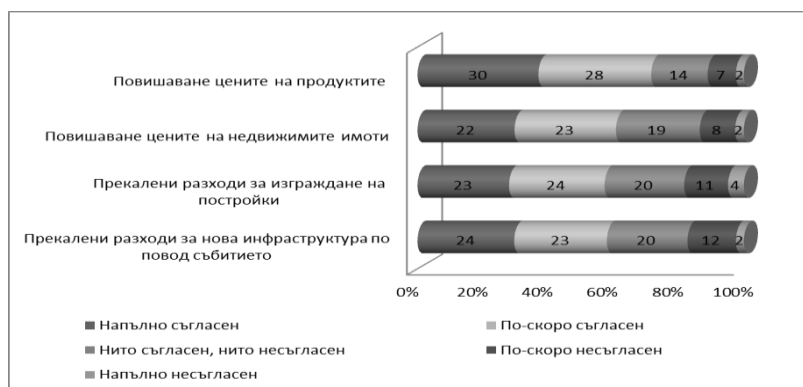
Фигура 11. Оценка на компонентите на измерителя „знания и възможности за забавления“

зователният и развлекателен характер на събитията намира отражение в понятието инфотейнмънт събития (infotainment = information + entertainment).

2.3. Негативно въздействие на събитийния туризъм

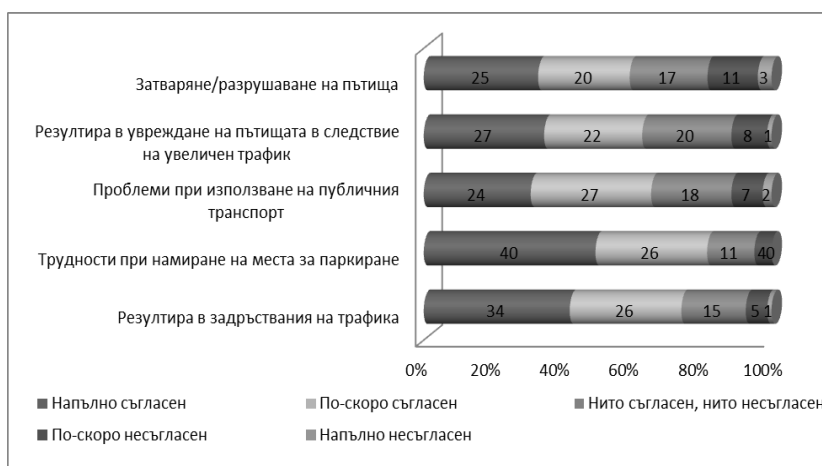
Обективността изисква да бъде посочено, че последиците от взаимодействието туризъм – специални събития е дискуссионна и нееднозначна тема. Въпреки положителните аспекти на връзката между тези два сектора и местната общност съществува напрежение. Налице са различни интерпретации на тези идеи. Дали не е прекалено висока цената на реализираните положителни въздействия? Информация относно това на каква цена всъщност са позитивните влияния на събитийния туризъм, ни дава оценката на другата страна на въздействията – негативните.

Компоненти на измерителя „негативна икономическа стойност“ са: повишаване цените на продуктите (стоки и услуги), прекалени разходи за нова инфраструктура по повод събитието, прекалени разходи за изграждане на постройки, които впоследствие изискват скъпа поддръжка и не се използват), повишаване цените на недвижимите имоти. Данните показват, че икономическата стойност на събитийния туризъм не е прекалено висока. Преобладаващата част от анкетираните отговарят неутрално на въпросите относно негативна икономическата стойност (Фиг. 12).

Фигура 12. Оценка на компонентите на негативна икономическа стойност на събитийния туризъм

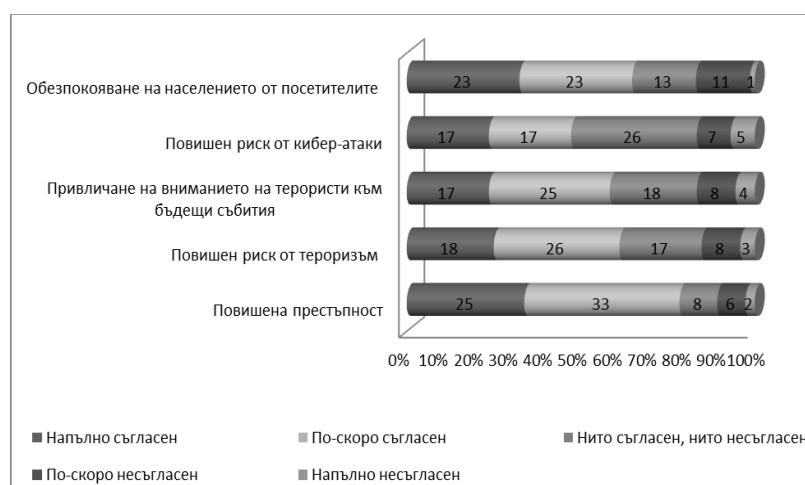
На настоящия етап от развитие на събитийния туризъм в страната едни от най-значимите негативни ефекти са свързани с проблеми с трафика при събитията. В рамките на този измерител се открояват трудностите при намиране на места за паркиране. Останалите компоненти са: резултата в задръстване на трафика, отразява се като увреждане на пътищата вследствие на увеличен трафик, затваряне/разрушаване на пътища, проблеми при използване на публичния транспорт (Фиг. 13).

Фигура 13. Оценка на компонентите на измерителя „проблеми с трафика при събитията”

Класическо е разбирането, че по време на събития рисковете, свързани с безопасността, се увеличават. Такива рискове за безопасността са: повишена престъпност, повишен риск от тероризъм, обезпокояване на

населението и кибер-атаки (Фиг. 14). Най-високо оценени са рисковете, свързани с повишена престъпност, обезпокояване на населението от посетителите (хулиганство, безредици, вандализъм и др.) и рисковете от тероризъм.

Фигура 14. Оценка на компонентите на измерителя „рискове със сигурността“ от развитието на събитен туризъм

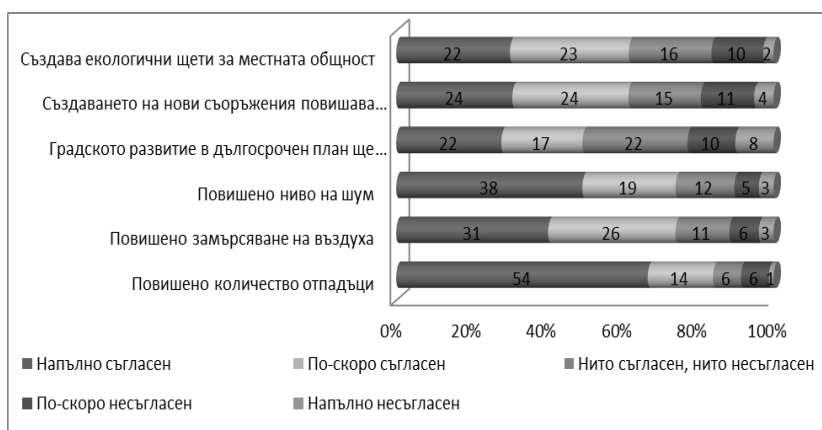
Криминалните прояви, когато са имуществено ориентирани, а не просто водени от емоция и страст, търсят паразитна връзка с туризма. Доброто туристическо развитие е желано от криминалните престъпници, независимо дали са организирани или неорганизиран в група, за да има среда за развитие и на техните криминалните престъпления.

Особено остро в съвременното ни стои въпросът с тероризма. Терористичните атаки за разлика от криминалните имат идеологическа основа. Целят да унищожат нация, правителство, да предизвикат икономически колапс. Терористичните атаки по отношение на туризма целят вреда, а не лични икономически ползи. Те засягат всички видове туристическа индустрия, в това число и специалните събития. Мишена на терористични атаки са: самолети; автобуси; казина; круизни кораби; хотели и други места за настаняване; големи събития, спортни и рекреационни зони; национални паркове; места, на които хората се струпват; ресторанти и други заведения за хранене и развлечения.

От всички раздели в обсега на негативните влияния най-значимо място се отредява на въздействията върху околната среда. Примерите за нарушаване на околната среда от туризма са много. Усилията са за развитие на такъв туризъм, при който цялата туристическа дейност, инфраструктурата и поведението на туристите не са за сметка, а са в хармония с

околната среда, не я нарушават, а напротив я обогатяват. Важното значение за опазване на околната среда от начина на осъществяване на туризма е продиктувано и от факта, че именно чрез туризма най-често човекът се докосва до природата. Природните туристически ресурси имат определени запаси, които в повечето случаи са изчерпаеми. Устойчивото развитие на туризма изисква такова природоползване и натоварване, при което не се нарушава възможността от възобновяване на ресурсите.

Основни проблеми по отношение на въздействията върху околната среда са: повишеното количество отпадъци и повишеното ниво на шум. Останалите компоненти на този измерител са: повишено замърсяване на въздуха, създаването на нови съоръжения повишава замърсяването, градското развитие в дългосрочен план ще бъде негативно повлияно и създаване на екологични щети за местната общност (Фиг. 15).

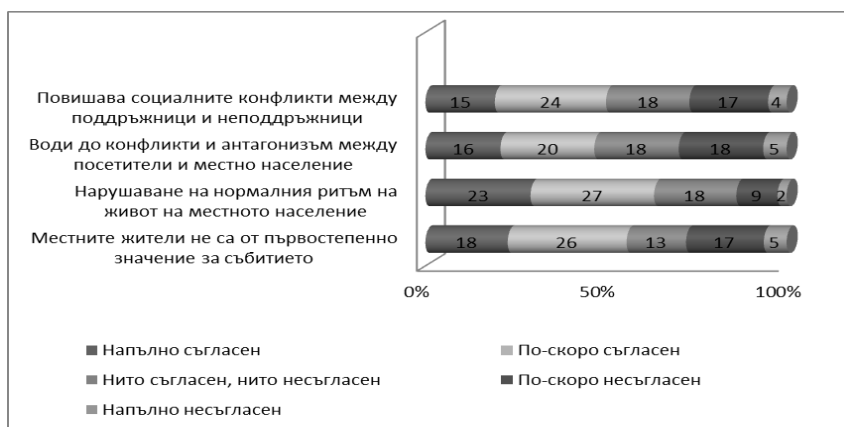

Фигура 15. Оценка на компонентите на измерителя „въздействия върху околната среда“

Измерителят „Социални конфликти“ се оценява посредством компонентите: нарушаване на нормалния ритъм на живот на местното население, местните жители не са от първостепенно значение за събитието, води до конфликти и антагонизъм между посетители и местно население, повишава социалните конфликти между поддръжници и противници (Фиг. 16).

Най-сериозни критики има към културните празници и свързания с тях туризъм. Понякога са разглеждани като агенти на промяна, която води до намаляване на културната автентичност. Въвежда се понятието „фестивализация“, за да се подчертае експлоатирането на културните събития от туризма. Туризмът често е обвиняван за разрушаването на автентичността и превръщането и в стока. Изследвани в специализираната литература са въпросите за изкривяване на историческия фокус, точността и

автентичността на събитията, представянето на легитимната историческа информация, изваждане на определени „откъси“ извън контекста и др.

Фигура 16. Оценка на компонентите на социални конфликти от развитието на събитийен туризъм

С развитието на туризма най-често се свързват следните рискове за социалното и културното развитие на обществото:

- Разрушаване на културните устои на обществото чрез подражание на облекло, поведение, религия. Силата на това въздействие зависи от характера и темпа на развитие на туризма, степен на сезонност, концентрация, съотношението туристи/местни жители, социално-културна съпротивляемост на резидентите. Такава социална издръжка е толкова по-малко обременителна, колкото по-голяма е финансово-икономическата изгода. В противен случай е налице недробожелателно, дори враждебно отношение към туристите.

- Прекомерна комерсиализация. Приспособяване на местни художествени занаяти, културни традиции към вкуса на чуждестранния турист. Резултатът може да бъде ниско качество на ценните ръчни занаятчийски предмети, нарушаване на търговската етика, фалшифициране на „антикварни предмети“, снижаване културата на танца, музиката, народните празници.

- Разрушаване и загуба на исторически паметници и сгради. За намаляване на този риск е наложително е наличието на охрана на подобни обекти.

Известно е, че колкото по-зависима е дадена дестинация от развитието на туризма, толкова по-висока степен на търпимост има от страна на местните жители към туристите. Като цяло на настоящия етап на развитие на събитийния туризъм в страната социалните конфликти не са изразен проблем.

Заклучение

Изследването предлага един обоснован и надежден инструмент за измерване въздействията на събитийния туризъм върху дестинацията на агрегирано ниво.

Теоретичните проучвания и събраните емпирични данни от прилагането на модела за оценка на въздействията на събитийния туризъм върху приемащата общност в България позволяват да се направят следните основни изводи:

Първо. Събитийният туризъм има потенциал да допринесе в посока по-добро развитие на дестинацията. Той обединява различни атрибути в действие, като съчетава и оставя осезаеми и неосезаеми впечатления и преживявания у туристите. Оценката показва, че в страната е желано и необходимо да има повече и разнообразни събития, както и да бъдат подобрени съществуващите.

Второ. Оценяването на събитийния туризъм е предизвикателна задача. Изборът на подход и инструментариум за измерване ефекта от събитийния туризъм е функция на специфични конкретни съображения, аргументи и измерители. За целите на настоящата оценка на въздействията на събитийния туризъм е разработен модел, който се основава на достиженията в областта на изследване. Той отразява съществуващите теоретични концепции и подходи и е съобразен с настоящата ситуация на обекта на изследване в страната.

Трето. Мултидисциплинарният характер на събитийния туризъм поставя редица предизвикателства пред осъществяващите го. Успехът е пряка функция на нивото на мениджърски качества, знания и надеждна управленска информация. В този контекст резултатите от изследването на въздействията на събитийния туризъм върху приемащата общност в страната могат да бъдат полезни при усъвършенстване планирането и реализацията на бъдещи събития.

Четвърто. Значително по-високо са оценени елементите на позитивното влияние от елементите на негативното влияние. Най-силно оценено е позитивното влияние на събитийния туризъм за: продажбите за местния бизнес, заетост на местното население; подпомагане съхраняването на местната култура; възможност за популяризиране на местната общност пред света; повишаване имиджа на мястото. Най-силно изразени негативни влияния са: повишено количество отпадъци; повишено ниво на шум; трудности при намиране на места за паркиране; задръствания на трафика.

Доброто управление на събитията, в т.ч. планиране и провеждане, има съществен потенциал да минимализира установените негативни ефекти и да максимализира констатираните резерви на възможни положителни въздействия.

Използвани източници

- Воденска, М. (2001). *Икономически, социални и природни влияния на туризма*. София, УИ „Св. Климент Охридски”.
- Голдблат, Д. (2006). *Специални събития*, Рой комюникейшън ЕООД.
- Рибов, М. (2003). *Управление на конкурентоспособността в туризма*. София, Тракия-М.
- Великова, Е. & Димитрова, Ст. (2016). *Управление на събитията в туризма*. София, Авангард Прима.
- Умникова, Б. (2015). *Повишаване ролята на събитийния туризъм за туристическото развитие на българското Черноморие*. Автореферат на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор”. ИУ- Варна.
- Косолапов, А. Б. (2009). *Управление рисками в туристком бизнесе*. Москва.
- Andersson, T. D., & Lundberg, E. (2013). Commensurability and sustainability: Triple impact assessments of a tourism event. *Tourism Management*, 37.
- Armbrecht, J. (2014). The value of cultural institutions, measurement and description. *Tourism Management*, 42.
- Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D. and Wanhill, S. (2005). *Tourism: Principles and Practice*, 3rd edition, Pearson.
- Frechtling, D.C. (1994). *Assessing the Economic Impacts of Travel and Tourism: Introduction to Travel Economic Impact Estimation*, in *Travel, Tourism and Hospitality Research: A Handbook for Managers and Researchers*, 2nd edition, edited by J.R. Brent Ritchie and Charles R. Goeldner, John Wiley & Sons.
- Frechtling, D.C. (2006). An Assessment of Visitor Expenditure Methods and Models, *Journal of Travel Research*, Vol. 45, August.
- Getz, D. (1983). Capacity to absorb tourism: concepts and implications for strategic planning. *Annals of Tourism Research*, Elsevier.
- Getz, D. (1991). *Festivals, special event and tourism*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Getz, D. (2008). Event tourism: definition, evolution, and research *Tourism management*, 29.
- Getz, D. (2009). Policy for sustainable and responsible festivals and events: institutionalization of a new paradigm. *Journal of Policy Research in Tourism Leisure and Events*, 1(1), 61-78.
- Getz, D. (1994) *Event Tourism: Evaluating the Impacts*, in *Travel, Tourism and Hospitality Research: A Handbook for Managers and Researchers*, 2nd edition, edited by J.R. Brent Ritchie and Charles R. Goeldner, John Wiley & Sons.
- Goldblatt, J. (2000). *A future for event management : The analysis of major trends impacting the emerging profession*. In J. Allen, R. Harris, L. K.

- Jago, & A. J. Veal (Eds.), *Events beyond 2000: Setting the Agenda*. Sydney: Australian Centre for Event Management. Gothenburg.
- Müller, W. (2003) *Eventmarketing: Grundlagen, rahmenbedingungen, konzepte, zielgruppe, zukunft*. (2nd ed.) Düsseldorf: VDM-Verl. Müller.
- Sherwood, P. (2007). *A triple bottom line evaluation of the impact of special events: the development of indicators*. PhD, Victoria University, Melbourne.
- Vaughan, D. R., Farr, H. and Slee, R.W. (2000). Estimating and Interpreting the Local Economic Benefits of Visitor Spending: An Explanation, *Leisure Studies*, Vol. 19.
- Hodur, N. M. and Leistriz, F. L. (2006). Estimating the Economic Impact of Event Tourism: A Review of Issues and Methods, *Journal of Convention and Event Tourism*, Vol. 8, No. 4.